

N:o 23.

Ank. till Riksd. kansli den 11 april 1902, kl. 3 e. m.

Memorial, i anledning af Riksdagens justitieombudsmans framställning rörande provision vid försäljning af stämplrar.

(1:a A.)

I sin vid innevarande riksdag afgifna embetsberättelse har Riksdagens justitieombudsman rörande provision vid försäljning af stämplrar anfört följande:

»Angående den provision, som tillerkänts försäljningsmän såsom ersättning för deras besvär och kostnader vid försäljningen af stämplrar, stadgas i 51 § af förordningen den 2 juni 1899 angående stämpelafgiften, sådant detta lagrum lyder enligt kungörelsen den 15 juni 1900:

»I redovisning för stämplrar eger försäljningsman såsom ersättning för besvär och kostnader räkna sig till godo, i Stockholm och länsresidensstäderna tre procent samt i öfriga städer och å landet fyra procent af det belopp, för hvilket stämplrar försålts, till och med en årlig försäljningssumma af 20,000 kronor; dock att domhufvande å landet må, äfven om han är boende i residensstad, tillgodoföra sig fyra procent af det försålda beloppet till och med nyssnämnda årliga försäljningssumma. För öfverskjutande belopp till och med 200,000 kronor, må provisionen beräknas efter två procent och för belopp utöfver 200,000 kronor efter $\frac{1}{10}$ procent.»

Bih. till Riksd. Prot. 1902. 5 Saml. 1 Afd. 20 Häft. (N:o 23.)

Berörda begränsningar af provisionen till två procent för belopp, som öfverskjuter 20,000 kronor, samt till $\frac{1}{10}$ procent för belopp, som öfverskjuter 200,000 kronor, hafva stadgats i senare tider. Ändamålet med dessa begränsningar, af hvilka den förra härleder sig från 1894 års förordning angående stämpelafgiften samt den senare från 1900 års förenämnda kungörelse, har naturligtvis varit att förebygga, att provisionen vid större försäljningar blefve oskäligt hög.

Erfarenheten har emellertid visat, att berörda stadganden om provisionens begränsning i flere fall förfelat sitt ändamål.

Embets- och tjänstemän äro enligt 35 § af gällande stämpelförordning berättigade att hos vederbörande erhålla de vid deras tjänsteutöfning erforderliga stämplor, och med tillämpning af denna bestämmelse besörja domhafvandena på landet samt vederbörande ledamöter af eller tjänstemän vid stadsdomstolarne till väsentlig del stämpelförsäljningen i riket. Domhafvandena på landet åtnjuta, såsom bekant är, i allmänhet mycken ledighet från sina embeten och särskildt från förrättandet af ting, och förordnas i de flesta fall deras juridiska biträden till vikarier för dem. Dessa vikarier äro naturligtvis enligt förenämnda 35 § af stämpelförordningen berättigade att vara försäljningsmän, och af denna rättighet hafva de efter år 1894 i flere fall begagnat sig, då den årliga försäljningssumman inom domsagan öfverstigit 20,000 kronor, så att på grund af stadgandet i 51 § af stämpelförordningen härads höfdingen och vikarien tillsammans egt tillgodoföra sig en större provision för domsagans hela försäljningssumma, än härads höfdingen egt beräkna, derest han ensam varit försäljningsman. Enligt hvad jag under 1901 års embetsresa vid granskning i landskontoren af försäljningsmännens räkningar inhemtade, hade i Södermanlands, Vestmanlands och Kopparbergs län en dylik praxis under senaste tiden förekommit i åtminstone fyra domsagor. I tre af dessa domsagor hade ifrågavarande vikarier varit biträden åt ordinarie härads höfdingar, hvarmot den fjerde vikarien biträdt en t. f. domhafvande, och hade i samtliga fallen den årliga försäljningssumman för hela domsagan öfverstigit 20,000 kronor, samt vikariernas försäljningssumma uppgått till högst 20,000 kronor, så att deras provision för hela beloppet fått beräknas till fyra procent. Enligt hvad jag sedermera medelst skriftvexling med ifrågavarande vikarier inhemtade, hade i samtliga de anmärkta fallen de domhafvande, hos hvilka de varit anställda såsom biträden, förbehållit sig någon del af den provision, hvartill vikariernas försäljning berättigat dem, men hade vikarierna sjelfva af

provisionen fått tillgodonjuta, två af dem hvardera jemnt hälften, den tredje åtminstone hälften samt den fjerde närmare två tredjedelar. Domhafvandena hade följaktligen i intet fall af vikariens provision åtnjutit mera, än de skulle egt tillgodoföra sig, derest de ej varit tjänstledige.

Det bör här tilläggas, att de fyra nu omförmälda fallen icke äro att betrakta såsom enstaka och sällsynta undantag, utan har det efter år 1894 äfven i andra domsagor kommit i bruk, att häradshöfdingarnes juridiska biträden i egenskap af t. f. domhafvande sälja stämplrar. I fråga om delningen af provisionen emellan häradshöfdingarne och deras juridiska biträden har jag mig emellertid ingenting med visshet bekant i andra än förenämnda fyra fall.

Vid bedömandet af den rättsliga innebörden af ifrågavarande praxis måste det fasthållas, att häradshöfdingarnes juridiska biträden hafva laglig rätt att under de tider, då de tjänstgöra såsom domare, besörja stämpelförsäljningen inom domsagan. Affattningen af 35 § af stämpelförordningen är i sjelfva verket sådan, att man skulle kunna tro, att meningen vore, det de ordinarie häradshöfdingarne ej skulle vara berättigade att sjelfve under dem beviljad tjänstledighet sälja stämplrar, derest de icke särskildt förordnats att vara försäljningsmän. Vidare läser det vid bedömandet af ifrågavarande praxis kunna göras gällande, att häradshöfdingarnes aftal med sina biträden angående delning af den provision, som tillkommer desse, äro en häradshöfdingarnes och deras biträdens privata angelägenhet, som icke berör det allmänna i vidare mån, än häradshöfdingarnes och deras biträdens i öfrigt träffade öfverenskommelser om de sistnämndes löneförmåner. Och med samma rätt, hvarmed häradshöfdingarne enligt aftal uppbära vikariernas tjänstgöringspenningar, borde de ega förbehålla sig hälften af deras stämpelprovision. Men, betraktad från andra än den juridiska rättens synpunkter, är ifrågavarande praxis af sådan innebörd, att man tryggt torde kunna påstå, att, derest densamma varit förutsedd, den skulle omöjliggjorts genom därför afpassade stadganden i stämpelförordningen. Genom denna praxis upphäffvas eller förringas nemligen de verkningar, som afsetts med den år 1894 stadgade begränsningen af provisionen till två procent, och det kan icke hafva varit lagstiftarens mening, att ju större tjänstledighet häradshöfdingarne förskaffa sig, desto mindre skall statens behållna inkomst af stämpelmedel blifva, och att häradshöfdingarne skola bekomma medel till aflöning af sina biträden i den stämpelinkomst, hvaraf statsverket sålunda går förlustigt. Lagstiftarens verkliga mening med provisionens begränsning till två procent tolkas alltså

utan tvifvel rigtigare af de, såsom jag antager, många härads höfdingar, hvilka, ehuru deras stämpelförsäljning årligen eller under ett och annat år öfverstiger 20,000 kronor, icke låta sina biträden sälja stämplat, utan sjelfve besörja all stämpelförsäljning i sina domsagor.

Den föregående framställningen har afsett allenast en vid landt-domstolarne uppkommen praxis. Gifvetvis lägger emellertid gällande lagstiftning ej hinder i vägen för en motsvarande praxis hos stadsdomstolarne och andra myndigheter. Jemväl bör erinras, att staten under nuvarande förhållanden kan lida minskning i sin inkomst af stämpelmedel i följd af sådana vikariat för embets- och tjenstemän, i hvilka vikarien intager en mera sjelfständig ställning, så att något förbehåll om provisionens delning emellan honom och den ordinarie tjensteinnehafvaren alls icke ifrågakommer. Jag har mig bekant ett fall, uti hvilket staten gjort en rätt betydlig förlust i följd af ett dylikt sjelfständigt vikariat vid en stadsdomstol. En tjensteman, hvilken på grund af sin tjenst säljer stämplat, och hvars egen försäljning under år 1901 öfversköt 200,000 kronor, erhöll under sommaren nämnda år några månaders ledighet från sin befattning, och sålde hans vikarie under tiden stämplat för 78,000 kronor. Vikariens provision å denna försäljning uppgick till 1,760 kronor, nemligen tre procent å 20,000 kronor jemte två procent å återstoden, under det att provisionen för berörda 78,000 kronor, derest den ordinarie försäljningsmannen ej varit tjenstledig, icke fått beräknas till mera än $\frac{1}{10}$ procent eller 78 kronor. Staten kan sålunda sägas hafva på det vikariatet förlorat 1,682 kronor.

Om en ändring af gällande stämpelförordning redan på grund af hvad jag hittills anfört torde kunna anses påkallad, så läser behofvet här af ännu tydligare framstå efter en närmare redogörelse för tillväggångssättet i ett af de fyra särskilda fall, som ofvan omförmälts. Ofvan bemälda hos en t. f. domhafvande anställda biträde reqvirerade och sålde under 1899 stämplat, hvilka alla voro dubbla beläggningsstämplat, för 20,000 kronor, under det att t. f. domhafvandens egen försäljning under samma år uppgick till 22,922 kronor 75 öre. Redan det jemna beloppet 20,000 kronor var egnadt att väcka uppmärksamhet, och genom en summarisk beräkning med ledning af de s. k. småprotokollen i ifrågavarande domsaga utrönte jag under förberörda embetsresa, att det ifrågavarande biträdet under sin tjensteutöfning ej kunde hafva behöft stämplat till de till småprotokollen hörande enskilda handlingar för högre belopp än 2,000 kronor. Han har ock för mig uppgifvit, att han till ett pris af 98

procent af stämplarnes valör sålt alla de af honom reqvirerade dubbla stämplarne till den nämnde t. f. domhufvanden, af hvilken han sedan inköpt hvad han för egen del behöft af dubbla stämplrar till småprotokollen. Äfven om man beräknar, att förenämnda biträde utöfver berörda, till ett värde af högst 2,000 kronor uppgående dubbla stämplrar behöft en del enkla stämplrar till protokoll m. m., har sålunda staten i detta fall åsamkats en förlust i påförd provision af öfver 300 kronor, och detta i följd af transaktioner, som ej från någon synpunkt kunna försvaras. Detta exempel visar, hvart den ifrågavarande praxis kan leda, och med ett sådant exempel för ögonen torde lagstiftaren handla försigtigast, om han utestänger möjligheten icke blott till dylika transaktioner, utan ock, så vidt ske kan, till andra tänkbara, om ock hittills okända missbruk, hvartill den nu gällande lagstiftningen skulle kunna fresta en vinningslysten försäljningsman. Då stämpelprovisionen för särskilda fall varierar emellan $\frac{1}{10}$, 2, 3 och 4 procent, äro ju hvarjehanda uppgörelser tänkbara till reglering af provisionen försäljningsmännen emellan.

Huru ofvan påvisade olägenheter och missförhållanden lämpligast skulle kunna undanrödjas, derom kunna utan tvifvel skilda meningar råda. Blefve det i sådant syfte stadgadt, att vikarier för embets- och tjänstemän, hvilka i sådan egenskap besörja försäljning af stämplrar, samt vikarier för andra försäljningsmän i intet fall finge i provision uppbära mera än två procent af försäljningssumman, blefve följderna häraf gifvetvis, att staten i anledning af vikariatet i allmänhet ej vidare finge vidkännas förluster, och särskildt skulle under nämnda förutsättning härads höfdingarnes biträden ej vidare komma att befatta sig med försäljning af stämplrar. Men ett sådant stadgande skulle tydligen ej göra till fyllest i fråga om olägenheterna beträffande den stadgade begränsningen af provisionen till $\frac{1}{10}$ procent af försäljningssumman, och tillika skulle till äfventyrs kunna anmärkas, att en dylik begränsning af provisionen för vikarier till två procent vore principiellt oriktig samt skulle orättvist drabba vissa t. f. embets- och tjänstemän, t. ex. innehafvare af årslånga vikariat.

En annan utväg att förebygga ifrågavarande olägenheter kunde sökas i en anordning, enligt hvilken provisionen årligen beräknades gemensamt för ordinarie och tillförordnade försäljningsmän, hvilka hvar för sig finge uppbära så stor del af hela provisionen, som belöpte på hans försäljningsbelopp i förhållande till hela försäljningssumman. Om t. ex. under ett år en ordinarie härads höfding sålde stämplrar för 15,000 kronor,

en vikarie för honom för 9,000 kronor samt, efter det härads höfdingen tagit afsked från embetet, en annan t. f. domhafvande för 6,000 kronor, så skulle af hela provisionen, hvilken för berörda belopp af tillhoppa 30,000 kronor utgjorde 1,000 kronor, den ordinarie härads höfdingen ega uppbära 500 kronor, den förre t. f. domhafvanden 300 kronor samt den senare t. f. domhafvanden 200 kronor. Uppenbart torde vara, att ett dylikt system i den praktiska tillämpningen vanligen blefve ganska enkelt, i det att den årliga repartitionen i verkligheten ej särdeles ofta skulle komma att påfordras.

Jag har ansett mig böra genom denna framställning fästa Riksdagens och särskildt bevillningsutskottets uppmärksamhet å angelägenheten deraf, att ofvan påvisade missförhållanden i fråga om beräkningen af stämpelprovision varda, så vidt ske kan, undanröjda.»

Enligt bevillningsutskottet tillhandakomna protokollsutdrag hafva Riksdagens kamrar hänvisat justitieombudsmannens ifrågavarande framställning till utskottet; och får utskottet i anledning häraf anföra följande.

I justitieombudsmannens ifrågavarande framställning fästes uppmärksamheten på två särskilda förhållanden, hvilka inverka förryckande på den i stämpelförordningen stadgade begränsning af stämpelprovisionen. Dels kan nemligen hinder för eller inskränkning i den föreskrifna reduktionen af sagda provision inträda, när en med stämpelförsäljning förenad tjänst under samma år utöfvas af flera personer, dels kan samma verkan uppkomma genom sådana öfverenskommelser och åtgöranden i fråga om stämpelförsäljningen, som af justitieombudsmannen omförmälas.

Hvad nu angår först omförmälda förhållande kan det enligt utskottets åsigt icke anses tillfredsställande eller med statens intresse förenligt, att den omständigheten, att en tjänst, hvarmed stämpelförsäljning är förenad, under samma år utöfvas af flera personer, skall kunna medföra, att statens utgift för stämpelförsäljningen varder större, än om tjänsten under hela året föreståtts af endast en person. Då emellertid ett sådant förhållande, med den affattning § 51 i stämpelförordningen för närvarande har och med den deri angifna grund för åtnjutande af försäljningsprovisionen, icke torde kunna anses stridande mot författningen, helst, såsom justitieombudsmannen framhållit, det torde vara tvifvelaktigt, huruvida ens embets- eller tjänsteman, som icke tillika är antagen till försäljningsman, är berättigad att under tjänstledighet requirera stämplat för vikariens behof, synes det nödigt, att sådana bestämmelser i fråga om beräk-

ning af stämpelprovision varda meddelade, att det anmärkta förhållandet må kunna förekommas. I sådant afseende hafva af justitieombudsmannen antydts två olika vägar; den ena, att vikarier å tjänster af nämnd beskaffenhet — äfvensom vikarier för antagna försäljningsmän — i intet fall finge i provision uppbära mera än två procent af försäljningssumman, och den andra bestående i en anordning, enligt hvilken provisionen beräknas å den sammanlagda årsförsäljningen och fördelas mellan de personer, som under året utöfvat tjänsten, efter förhållandet mellan de af enhvar af dem under året uppnådda försäljningsbelopp. Mot den första af dessa utvägar har emellertid justitieombudsmannen sjelf anfört skäl, som synas göra densamma mindre lämplig. Mera tilltalande synes deremot den andra af justitieombudsmannen anvisade utvägen vara. Mot grunden för fördelningen kan emellertid göras den anmärkning, att det icke synes billigt, om en tillfällig större stämpelförsäljning under den enes tjensteutövning får i den omfattning, förslaget innebär, föranleda nedsättning i den eller de andres inkomst af provisionen. Det synes måhända därför lämpligare, att fördelningen sker efter förhållandet mellan de provisionsbelopp, hvartill de särskilda tjensteinnehafvarne skulle varit berättigade, derest icke reduktion skolat ega rum. Men äfven andra sätt för frågans lösning torde kunna ifrågasättas, såsom t. ex. att provisionen beräknas för kortare tid än ett år — naturligtvis med i samma mån nedsatt procenttal — hvarigenom en utjemning af de olika tjensteinnehafvarnes inkomst af provisionen kunde tänkas inträda.

Hvad återigen angår det af justitieombudsmannen anmärkta förhållande, att mellan personer, som under olika delar af året förvaltats samma embete eller tjänst — eller, hvilket äfven lärere förekomma, mellan innehafvare af likartade med stämpelförsäljning förenade tjänster — träffats öfverenskommelser i syfte att genom en konstlad fördelning af stämpelförsäljningen undgå eller minska reduktionen af stämpelprovisionen, är det enligt utskottets mening otvifvelaktigt, att dylika öfverenskommelser, äfven om de icke kunna anses och straffas såsom tjenstefel, likväl icke ega något som helst stöd i förordningen och kunna vara af sådan beskaffenhet, att det väl kan sägas, att de falla utom de legitima transaktionernas område. Det synes emellertid kunna tänkas, att en anordning med beräkningen af stämpelprovisionen i syfte, som ofvan är sagdt, att förhindra det första af de utaf justitieombudsmannen anmärkta missförhållandena skulle kunna på det sätt genomföras, att intresset af dylika öfverenskommelser blefve så förringadt, att någon särskild föreskrift till

deras stärfjande, i den mån de kunna anses otillbörliga, icke vore erforderlig; men om en bestämmelse i sådant syfte kan anses påkallad, synes det afsedda ändamålet kunna vinnas genom ett förbud för embets- och tjänstemän, hvilka försäljningsrätt tillkommer, att tillhandahålla hvarandra stämplars eller åtminstone derå beräkna provision. Härvid bör dock icke förbises, att det svårigen torde kunna anses otillbörligt, att t. ex. en domare till häradsskrifvare eller länsmän försäljer det mindre belopp stämplars, hvaraf desse tjänstemän kunna vara i behof, och att fördensskull ett förbud sådant som det nyss nämnda möjligen i vissa fall kan synas väl strängt.

Ehuru utskottet sålunda finner de af justitieombudsmannen anmärkta missförhållandena vara värda att uppmärksammas och såsom sin mening måste uttala, att åtgärder till deras förekommande böra ju förr desto hellre vidtagas, anser sig dock utskottet icke kunna afgöra, hvad i sådant afseende lämpligen bör åtgöras. Denna fråga är nemligen af en synnerligen grannlaga natur, och svårigheter torde nog uppstå, på hvilket sätt man än söker lösa densamma. Valet af de åtgärder, som böra ifrågakomma till de anmärkta missförhållandenas afhjelpande, är därför svårt; och att deruti träffa det lämpligaste förutsätter ett noggrant öfvervägande af alla på saken inverkan omständigheter. Då emellertid, enligt hvad för utskottet känt är, inom finansdepartementet för närvarande arbeten pågå för en revision af vissa delar af stämpelförordningen, har utskottet ansett lämpligt, att äfven nu omförmälda frågor komme under ompröfning i sammanhang med nämnda arbeten; och får utskottet fördensskull hemställa,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t måtte låta utreda, hvilka åtgärder lämpligen kunna vidtagas till förekommande af de utaf Riksdagens justitieombudsman omförmälda missförhållanden med afseende å beräkningen af stämpelprovisionen, samt till nästkommande Riksdag inkomma med det förslag, hvartill utredningen må gifva anledning.

Stockholm den 11 april 1902.

På bevillningsutskottets vägnar:

H. CAVALLI.